ja Hoiuseltsi“ (pärastise nimetusega — „Tartu Saksa Laenu- ja Hoiu-ühing“), mille bilanss veel 1. I. 1919 ulatus aga ainult poole miljoni marga peale (hoiusummad 408 000, laenud 475 000 mk.). — Samuti võiks nimetada kaht pandimaja, üks St. Antoniuse Gildi ja teine Nurk'i oma, mis rahuldasid kodanikkude pisikesi laenunõudeid mitmesuguste asipantide kindlustusel. Viimane neist läks hiljemini — Eesti iseseisvuse ajal — Tartu linnavalitsuse kätte ja töötab praegu linna laenukassana (pandimajana) edasi. — Pikaaja-laenu asutistest peame lähemate andmete puudusel nimetama ainult kolme põllupanga osakonda, õigemini — agentuuri: Talurahva Põllupanga, Tuula Põllupanga ja Doni Põllupanga oma, mis Tartus, nagu mujalgi Läänemeremail, pärast 1905. a. revolutsiooni tegevust alustasid.

Sõja alguspäevade ja hiljeminigi kordunud paanika mõjul viidi raha-asutistest rohkesti hoiusummasid välja. Maksmapandud moratoorium pani aga paljude võlgade tasumise ajutiseks seisma ja takistas seega hoiusummade väljavõtmist. Sõja lõpuaastail ja revolutsiooni ajajärgul, samuti ka okupatsiooni ajal jäi igasugune loov ettevõtlikkus kängu ning vähendas laenude nõudmise raha-asutistest miinimumini. Sel puhul paigutati palju hoiusummasid Vene protsendipaberitesse, mis Venemaa kokkuvarisemisel ka oma väärtuse kaotasid ja raha-asutistele suuri kahjusid sünnitasid. Kõige lõpuks tõi ka mitmesuguste rahade käibelolek raha-asutistele rohkesti segadusi ja sekeldusi. Kõigi seesuguste sündmuste keerus võisid edenemisvõimelisteks jääda ainult need kohalikud raha-asutised, kes oma tegevust kõigist takistustest hoolimata otstarbekohaselt suutsid korraldada. Eesti ühistegelistest raha-asutistest kuulusid nende hulka: Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu-ühing, Tartu Vastast. Krediit-ühing ja Kolmas Laenu- ja Hoiu-ühing.

Mis puutub teistesse panga-asutistesse, siis jäi püsima ka Tartu Pank, kuna riigi hoiukassa ja Vene pankade osakonnad Tartust evakueerusid, suurel hulgal rahva hoiusummasid (umbes paarkümmend miljonit) jäädavalt kaasa viies. —

Uue arenemisjärgu tõi Tartu pangaasjandusse pärast neid segaseid aegu alles Eesti iseseisvuse aeg, kui tulunduslik elu ning ettevõtlikkus jällegi loomulikumaisse rööpaisse hakkas kalduma. See ajajärk tõi pankade alal enesega ühtlasi kaasa ka mitmed ümberkujunemised: Juurde tuli tüüp raha-asutisi, mis Tartu eestlastel sinnamaani puudunud, nimelt aktsiapangad. Samuti tulid juurde mõned uued ühispangad uue ühistegevusseaduse ja uute ühispankade-määruste alusel, mis ühispankadele samasugused tegevusvõimalused andsid, nagu need olemas on kõigil teistelgi panga-asutistel. — Järgmine uus raha-asutis, mis iseseisvuse ajal Tartus oma tegevust alustas, oli „Põhja Panga“ Tartu osakond.

„Põhja Panga“ aktsiaseltsi põhikiri registreeriti 16. VIII. 1919. Asutajateks põhikirja järele O. Seisler, K. Laussen, Å. Tõllasepp, J. Jaakson ja E. Pohl. Asutajate poolt kokkupandav esialgne põhikapital oli 5 milj. mk. (20 tuhat osatähte à 250 mk.), kuid hiljemini suurendati see paarikordse uute aktsiate väljaandmise läbi kuni 50 milj. margani. Juhtivaiks organiteks on 1) aktsionäride peakoosolek, 2) nõukogu ja 3) juhatus. Pangal on lubatud kohustusi oma peale võtta põhikapitali kümnekordse summani, kusjuures aktsionärid peale oma osakapitali panga kohustuste ja võlgade eest enam mingisugust lisavastutust ei kanna; selles aktsiapankade lahkuminek ühispankadest.

„Põhja Panga“ Tartu osakonna aluseks sai, nagu eespool juba tähendatud, Teine Tartu Laenu- ja Hoiu-ühing. Kokkuvõtlikud arvud osakonna tegevuse kohta on toodud tabelites.